

پر سلطان منظومہ خو کربنی

دوه حیوانات بسودل شوی، په دی انداز چې

وایی: یوه لوبه دروازه د سپینو زرو
زو لانه زلپی یسی دوازه د روز رو
دوا په خسوا ته و لا په خوکباران دی
یو زمری او یو لیسوه یی با سبانان دی
د حماسو اصلی قهرمان ماقوف طبیعی موجود وی
او کله - کله خود خدای له لوری به گانگری
دول سره دنیا نه راغلی وی، په توله کپی دا دول
قهرمان ماقوف انسانی سرشت او فطرت لری. د
گلکشیش له دربو دوه برخی الی جنبه لری، د
ویرژیل به انه اید که، اینه آس د افرودت به نامه د
بوه خدای زوی دی. به دبرو ایرانی حمامسو کسی د
قهرمان عمر د انسانون د عمر پر خلاف، خورا زیات
وی، د سلطان به منظومه کپی د ((سلطان)) کتر
همداسی بی موجود دی، په هنه توپی سره چې ددی
منظومی به استعاره او غلو کی لیدل کبری. کله د
دوز خونو به ورانلو پسی وحی او کله هم یو لسو
کرز یه لاس د یوه ستر لیکر سه و راندی درسی، د
همدا سلطان د سورو په منځ کپی لیدل کبری، دابو
په سر روان یو او په دک سیند به و گلکبری. ددی
اصلی کرکتر تر او سه زوندی بدل کیمی او دا هنه خه
دی چې شاید د نرن هیخ اسطوره یی به اوں مهال
کی ونلری. زمور خلک د سلطان به اوه خورا زیات
اساطیری باورونه لا هم بالي. به دې برخه کې زما
یوی بلي خبری نه هم ریام شو، د اساد شیپا به
خبره د حماسی قهرمان باید د خلکو ترمخ ونه مری،
یعنی دده هرگ عادی مرگ نه دی. د رستم او سه راپ
په منظومه کی دوه قهرمانان سهار و ختنی د جنگ
لیاره د یوه بل به ور اندي وحی، مکر ناوخته بیرته
خپلو خاونونه ستینی او د رستم د مرگ خسره
زمزمه کبری. د سلطان منظومه همداسی یو شاهی
باور ور اندي کويی چې گویا سلطان سیداحمد گیسر
تر او سه هم زوندی دی.

د حماسی او اسطوره‌ی سیک به اوه باید و خابویو
د استعاری، غلو او اغراق دبروالی یه تر تووله بنه
خانگنه ۵۵. ۱۵ دوول سیک کپی سوال او خواب دبر
وی او عومما پوشنی او خوابونه اساطیری او حماسی
بنه لری. له دی سره - سره د حماسی خبزونه شتون
او د چکری بیلبل دلوونه او د چکری زو و سایلوب
یادونه هم دید سیک به برخ کپی د پام در موضوع
موه د سلطان منظومی به دبرو خابونه کسی له
پوشتو او خوابونه سره مخ کیرو چی نمونی به یسی
زمور بحث اورد کری. شاعر یو خای کسی د سلطان
وزیره له خُونی سره تشبیه کری ۵۵. بل خای بی
ورته د سینه و زینمه درند و نلی دی، شوخ سمرلی
نه یه د سخ ماشون تشبیه کارولی، گلخبره چی له
سلطان سره مخ کیرو داسی یه شاعرنه اند کری چسی
گواکی سیننه بنه لوی گوربت سره مخاهم شی، یو بل
خای کپی بی سلطان په تکنر مصروف بشوولی چسی د
عادی پیسونه به اوه سره به زنگون ناست وی او همداسی
نوری نمونی چی د اسطوره بیزندنی به گره گنه کپی
یه به اوه بشیر گردتنت بحث به گار دی.

بے تو له کی داستان دیوہ قورمان به مغرکے را
خرخی. هند قورمان جپی هوڈن دی، باعزمے دی،
او د خبل رسالت او مسوولیت فربانی شوی دی. د
سلطان د منظومی تکرار رانه اوابی جپی مور پاید د
بدلون په لئه کپی شوا د تغیر لپاره لہ همیدی
اسطورو هم کار واخلو، شونی ھد جپی حلکو ته بی د
بوي نموني وړاندې کرو او بر خجل تاريخي او
اساطی ټوند ناله کدو.

د تاریخ له مخي دری دوله حماسی لرو؛
۱. سنتی ۲. شانوی ۳. آخرنی او متاخری
حماسی. زه بې د یه پوهېرم چې د سلطان
منظومه د کومې پخواونی حماسه پر بنسټ جوړه
شوي او کنه د شفاهی ادب او اجتماعی باور
زېږنده ۵۵. که دوهمه خبره وي نو له تاریخي
اړخه یې سنتی حماسه باللي شو. یا د موضوع له
مخي حماسه هم خو دوله لري. اساطيری،
پهلواني، ديني يا مذهبی او عرفاني حماسې
ددې برخې مهم دولونه دی. خود اسټاد شميسا په
خبره یو دول حماسی چې ۵۵ ورته د دروغو
حماسی ولي دی هم شون لري، مثلا هغه
قصیدي او منقوصې چې د بېرو خوارو او مظلومو
پاډشاوه په رشدات او زړونیاوو بخت کوي.
زه له دی تولو قالونو لري د سلطان منظومې ته
د یوې فلسفې حماسی په ستر ګه ګورون، حکم داته
د انسان د خیر او شیر يا مړ او زوند به اړه بخت
شو او داغه مسایل دی چې ژور فکري
برخورد غواړي چې فلسفه کې پېږي بخت کېږي.
د انسان ژوند په دې نېړۍ کې له اسراو د که دی
او د حماسی په اړه ويل کېږي، چې د رازونې
نېړۍ کې د انسان ژوند دی؛ حکمه د فلسفې
حماسی ترکیب هم د پام ور دی.
پا

د تیری گنپی برخه ...

لیکوال : اخترمحمد (زوندون)

د سلطان بابا همت ته و حیران
له انسان سره بی مسنه عجیبه و
درد و رخچ د آدمزاد ته شوی صبر
دوزخ د ورانولوهود بی و کبر
خومره لسو باخون بی و کر بی دریغ
د عصیان جنده بی و دروله نیغ
منزلت بی خپل که تیر له قبره تیغ
د (سلطان) به منظمه کی خپله د سلطان
کر کتر د زوند به مانا پسی گرخی او دی ته
بیو و رکی به سترگه گوری. سلطان گلخبری ته
وابی چی د هر انسان به و رکی بسی گرخم او
بیو داسی زده به لته کی بیم چی له نوره حمو
ووی. دی وابی انسان د زوند مانا په ازل کسی
ورگه کری ۵۵. سلطان یوه ظالم لنگرمشو ته
ددغی و رکی قیمه کوی:
ماویل: گر خم چی د زوند مانا پیدا کر
مکمله د انسان نیمسکری خوا کرم
زمور له روح نه نورانی زده دی و رک شوی
له آدم خخه پر دی چمکه لو بیدلی
هفه و رخ چی بی اسان بل ته لیوه شو
نایدید په هفه و رخ تربنیه دا زده شو
له دی زده سره تری و رکه عاطفه شو
منه ولاده زده سوی و لا ره رنزا ولار
له انسان او انسایت نه مانا ولا پر
سر لینکر د زوند مانا عدالت کی گوری، خ
عدالت ددی سپری له نظره خه بل شی دی
سلطان چی د خپلی و رکی به اره و رونه وابی نو
هنه خواب داوی:

دزوند ور که مانا مانه ده معلومه
 پري ياغي انسان به زوره حکومت دو
 عدالت دی، عدالت دی، عدالت دی
 عدالت زماد توري غوش گوزار دی
 عدالت د دې منانو بري سرونو
 عدالت زما پا د شاهي ده بې زوال
 عدالت زما د غشيو بر هرونو
 عدالت د هشي ويسي دوه نوم دی
 چي زماد لشکر غړنې رايادا د
 ها چي ته وربې ګر خي سرگردان
 عدالت د انسانيت ور که مانا ده
 د سولښکر له ظلم او د کلي د جاهل او نابوډه
 خلکو له ليدلو وروسته سلطان دي ته رسې چې
 انسان د بل انسان لپاره دوزخ دی او ګلخېږي
 وايې چې خلک باید له دی رازه خر کري
 سلطان دا راز دا پې بیانوی:
 ما ويں: ساد دوزخونواز موندلې
 دا چې ولې انسان سوخې به لميو کوي
 دي پوسنې ته مې خبل خواب ويں

پر انسان دببل انسان طلم دوزخ دی
دانسان ضرر انسان ته لوی عذاب دی
د خبشن د جنتونو گیلی داده
دانسان قتل انسان ته نارا واد
دا بول جاح دموده گیسه کی دی چی انسان پ
خبلو منخونو کی سره خوری او د بول دوزخونه
کر حیدلی؛ مگر هفوی چی له دی رازه خبر
شوی با په تختیرونو تپل شوی او د اجمای
سمعو کی شبی و رحی تپروی؛ حکه خو ورته پ
کار ۵۵ چی:
په وجود کسی لوی دوزخ اول وبخار کری
وروسته بیادی د لمبو دوزخ لاتار کری
به تو له کې حماسی او استوری د سترو چکر
متضمنی وي. که خه هم د سلطان په منظمه کړي
د ګلکشم او شاهنامه غوندي خونږي چکري
لیل دل کېږي؛ خو له معرفتی او رون اندي جنس
سره د خلکو تفاص د ورته چکرو تداعی کولوي
شي، دا دوول منظومو کې حیوانات ستر روا
لري، زال چې د رستم پلار دی د سیمرغ له خو
پې بالنه کېږي او همدا سیمرغ رستم ته و ربساي
چې خه دوول اسفندیار مات کېږي. همدا دوول
ززدشت د اهورمزا دا تووصه چې د د پښکه دی
خان سره واخلي ترو ټړو بریالي شي، مني. د آد
او حوا په حماسه کې هم د مار رول د یادونه
۵۵. د همدي سلطان منظومي لویس برخه پ
سریلې پسی جوره شوی ۵۵ او د ګلخېږي سفر
یوه سیرلې له رو ګې پېږي. دا سیرلې چالاک
چست، شوخ او هونیمار دی. د تاواوس او طوطی
شتوں د سلطان په منظومه کې د حماسو له دی
خانګنکي سره نوره مرسته هم کېږي، خوبه دی
برخه شاعر یوازی د تاواوس او طوطی پر توصیفی
اکتفاء کړي ۵۵. بول څای د سلطان پېړه دوازه

تأثيرات تغيرات اقليم بر محيط زیست

آب و هوای اقلیم از جمله عوامل جغرافیائی است که بیشترین تاثیرات بر محیط زیست و حیات انسان ها دارد، زمین که یگانه مسکن تمام موجودات زنده است و منابع ارزشمند طبیعت و غذای موردنیاز ما را تامین میکند، همواره در حال تغییر و تحول است و این تحول هر لحظه زندگی و سرنوشت انسان ها را متاثر می کند.

گرم شدن این کره، خاکی از معرض های مهم جهانی شناخته شده است که تاثیرات جبران ناپذیری بر محیط زیست وارد کرده و این تاثیرات مربوط به یک قسمت خاص از کره زمین نیست، پیامدهای منفی آن به گونه های متفاوت تمام کشورها را متاثر می کند. در اثر تغییر اقلیم یک آشفتگی در سیستم طبیعت به وجود خواهد آمد و اگر چنین شود، مشخص نیست که طبیعت در برابر این پدیده چگونه واکنش نشان خواهد داد.

به باور کارشناسان محیط زیست، برهم خوردگی چرخه آب و هوای ممکن است منجر به تغییر منابع آبی در سطح جهان شود.

به پاس ارج گزاری به منابع طبیعی و تضمین سلامتی نسل های آینده باید اقدام های عملی در راستای کاهش آلودگی های محیط زیستی، ترویج و توسعه اقتصاد سبز و استفاده از انرژی پاک برداشته شده و به اولویت های اساسی تبدیل شود.

ریاست حفاظت محیط زیست لوگو

توجه به بناهای تاریخی و قامین امنیت آن، باعث حلب توهجه ...

وآبده تاریخی شاه صامت پیریخ پوش و آبده تاریخی عبد القادر مشهور به خلیفه صاحب در مرکز و ولسوالی برکی برک تو سط مردم محل کار بازسازی آن جریان دارد، وی علاوه کرد که هشت ساخه باستانی مشمول ساخته باستانی مس عینک درلوگ وجود دارد، آقای سرخابی خاطرنشان ساخت که در اکثر ساختمان‌ها بناهای تاریخی و ساختمان‌ها باستانی وجود دارد در آنجا تنها امنی است و نبود امنیت در نگهداری بناها و آثار تاریخی مایه نگرانی آنان میباشد و می‌گوید که در ولسوالی خروار در برخی ساختمان‌ها از اثرا نهاده امنی کاوش‌های غیرقانونی و حفریات جریان دارد که اکثر گنجینه‌های تاریخی به تاراج برده شده است.

عبد الرحمن تسل رسیس اطلاعات و فرهنگ لوگر به آذان پا خترنگ فتح که در این ولایت آبدات زیاد تاریخی وجود دارد که اکثر آن از دوره‌های اسلامی بشمار میرود و مردم اهمیت زیادی به آن قایل هستند، آقای تسل گفت که در حال حاضر کار بازسازی آبده تاریخی ملک سبزعلی و اعمام دیوار احاطه ای مو زیم محلی محمد آغا جریان دارد که عنقریب به بهرگ برداری سپرده خواهد شد، وی گفت که این ریاست در صدد آن است تا در حصه بازسازی آبدات تسل ریاست خواهد داشت.

ایدات در زیریخی مهارخیریب سده است و موجه سود.
ریس اطلاعات و فرهنگ می گوید که اگر در قسمت بازسازی
و جلوگیری از تخریب آبده های تاریخی و تامین امنیت ساحات
باستانی رسیده گی بیشتر صورت گیرد باعث جلب توجه سیاحان
و بلند رفتن عواید در این ولایت خواهد شد و در اکثر مناطق که
بناهای تاریخی، ساحات باستانی و گنجینه های ادوار مختلف
وجود دارد، در آنجا نا امنی میباشد. وی گفت که ریاست
اطلاعات و فرهنگ همواره در بخش حفظ آبدات تاریخی،
ساحات باستانی و ترویج فرهنگ سیاحت و توریزم به مردم آگاهی
دهی نموده است و خبرداد که در سال آینده آبده تاریخی خواجه
صدر اولی در منطقه زرغون شهر و لسوالی محمد آغه برآورد
ابتدای آن شده و کار بازسازی آغاز خواهد شد، آقای تسل
علاوه کرد که داشته های تاریخی نماینگر هویت یک ملت
میباشد وی از همه باشندگان لوازم خواست که در حفظ بناهای
تاریخی توجه نمایند. احسان یکتن از باشندگان شهر پل علم
میگوید که میراث های فرهنگی نشانه فرهنگ و هویت دیرینه
مردم یک سز مین میباشد و با الخصوص در لوگر آبدات تاریخی
اکثر آن مقبره های اشخاص متدين و بادیانت میباشد که برای
مردم از اهمیت ویژه بی بربخور دار است. جنگ نا امنی و کشمکش
های چندین دهه اخیر باعث تخریب و یا فروپاشی اکبرتباهاي
تاریخی در لوگر شده است و گریبه آن توجه شود این ولایت مکان
مناسب برای سیاحت خواهد بود. قابل تذکر است که مناطق
مختلف افغانستان قابلیت جذب گردشگران را دارد و در صورت
توجه مستثولان گردشگری و توریزم، این صنعت می تواند به
مهمنترین منابع درآمد تبدیل شود، چرا که افغانستان با داشتن
ساحه های پر جاذبه و تاریخی زیبایی، تاریخ کهنی دارد در این
میان ساحات باستانی مس عنینک آثار زیباد گرانها را در خود
جاده است و از جمله مراکز دیدنی و جذاب برای سیاحان و
گردشگران خارجی به شمار میرود.

دین الافغاني خبرو په لپ کې جکړه کول د سولی اراده تر پوبستې لاندې راوی

بندول، مایتونه اینسودل او نور جگکه تیز حرکت تو
 ترسه کوی او حتی په خینی خایونو کې موږ بهم
 خانمکې بېرىد و نه هم ترسه کوي دي.
 اوں دا پوبنستنه پیداکېری که چېرې طالبان پ
 رښیتا سره غواړي د سولې خبرې پېږمځ لار
 شي، نو بیا جګړي ته کومه اړتیاده او ولې پکې به
 ګناه خلک ووژل شي؟! دوی بايد ددې خبرو دې بشن
 پرمخ بیولو لپاره له جګړي لاس و اخلي او یا لر ترل
 په بشارونو او لوليو لاړو کې له بېرىد و نو ډډه و کړي.
 خو که چېرې د سولې د خبرو سره و سلوال جګ
 کوی، نو دا ددې مانا لاري، چې و سلوال طالبان لاده
 سولې ته ڦمن نه دي او په دغه حالت د سولې روان
 خبرو ته هم زیان رسوسی حال دا چې د سولې پ
 راوستو کې افغان دولت د طالبانو ټه ټه غښتنې
 منلي او ددوی تول بندیان پې خوش کوي دي.
 په پای کې بیا هم په دې تاکید کېږي، چې د سول
 بین الافغاني خبرو په لې کې جګړي ته ادامه ورکول
 سولې اراده تر پوبنستني لاندې راولۍ او ترڅو چ
 اورد مهاله او ریند ونشي تر هغه به د سولې به خب
 کې شکونه موجود وي.
 ۱-کې خاله (نکناد)

پیکواں خالد (بیگزاد)

خزل

افسانوی لیکوال سعادت حسن منتو

لیکوالی خو خبری ...

که خد هم زده اور دوڑبده دوموه نه پوہیرم او دا نه شم ویلی
چی په کلینیانو او د جملو به رازبایل کیدو کسی به اصلی
لیکوال د من تومنه خومره کت مترا رازبایل شوی وی خما بیو
جزرته لوستنی و چی د متو افسانی یا نندی کسی خل طرزو
لری چی لوستونکی تر پایه له خان سره و پری نو د شاهی صب
زایله چی لوپی واقعاً لوستونکی په من کن کیو غوخ توپیر و پنی
او قدم په قدم مور له خان سره مخ نه پری، دا ددی بشکارندوی
دی چی د ناموت افسانوی لیکوال سعادت حسن متو لیکونپه را
رزاپارلو کی دیره اماننداری شوی دی دا کریدیت د شاهی صب
نه ورگرخی او دا پی ستر هنر او لوی یهارت کری دی .
ممکن خینپ کسان د داپی کسیوس رازبایل لوئه زسور افسانی
توونه سازگاره ونه گنی خو لکه مخکی چی ما ووبل هر لیکوال
د خلپی ټولنی پلاره لیکل کوی او دا مور نشو ورنه ویلی چسی
تاسو دی د یو چا او یا هم د یو هیواد په خوبنده لیکل و کری، متو
د خلپی ټولنی تاکوالی به شه توکه سجنولی او یا بی قلم پورته
کری، د شاهی صب دی کور ودان چی دا دوبل سختو او
جنجالی موضوعاتونه پی اووره رکره او دا کتاب پی را وزیاره
په دی سره به وور د سعادت حسن متو لیکوال له خانکنپی
سبک خخه خبر شو او په پینتو ادب کسی دا دوبل رندانه او
برینهنو کسیوس رازبایل واقعاً د یوشکار بنه لری ځکه د متو او
دی نه ورته د خانکنپی تر لیکونکو لیکوالانو لیکون رازبایل ولو
نه چابه شه توکه زړه نه شه کاوه .

زه نور خه نه ایتم د سعادت حسن متو به زوند او کیوس دیر خ
لیکل کری او دیری ویناوی او پروگرامونه پری نیکول کیدای
شی او دغه راز د ملکری متنشت رازبایل شوی د نندو کیسو
توکله د دیری ستانیونه پر دی، خدای دی و کری چی به همداي
غونه باندی مو دده یو خه کم حق اداء کری و پی .

ملکریه! اطلاعاتو او فرهنگ رباست، لوگر ولس او به توله کسی
تول افغان و ګرگی دی دیر پسورد پوری شوول او ستد لازباتی
ستانیونه په برخه کې درته کم بیو .

په اخیر کې له شاهی صب نه د لا زیانت پنځونو نهه لرو او تاسو
ملکر و نه ددی رازبایل شوی کیوس د لوستو توفيق غواړم!
د نښت

مهین ترتیب اعمار ایجاد صلح کار مشکل بوده و
فابودی آن کار آسان است. به سال ها ضرورت
دیده می شود و عمل می تواند آن را نابود
بعداً یک کردار و عمل می تواند آن را نابود
کند. عمدہ ترین مشکل در صلح سازی ساختن
یک استراتژی مشخص و مؤثر برای از بین بردن
خشونت و رسیدن به صلح مقاعده بخش است و
اما این مسأله وقت زیادی را در بر می گیرد تا
یک استراتژی همه جانبه طراحی شود که در
پرتو آن، همه بی گروه های در حال منازعه زیر
یک چتر قرار داده شوند، به خواسته های آنان
از مجراهای معقول پاسخ ارائه شود و مخصوصاً
صدای مردم آسیب دیده و قربانیان خشونت
شنیده شود و به نیازهای شان رسیدگی شود.
تضاد های تاریخی، مشکل دیگری است که
معمولاً پرسوه صلح سازی و حل منازعه را به
مشکل مواجه می کنند، چون منازعات همیشه
ریشه و عوامل تاریخی دارند که از جایی شروع
می شوند و آهسته آهسته شعله بی منازعه را
مشتعل می سازند؛ بنابراین زمانی که مسأله بی
سازش و صلح به میان می آید، همهی طرف های
در ګیر مساایل ګذشته را پیش می گشند و طرف
مقابل را مقصیر می شمارند، پس زمان زیادی می
خواهد تا به همه ی واقعات و جنبال های
تاریخی راه حل پیدا شود، به ګونه ای که همگان
گذشته را فراموش و آینده می امید بخش را
آغاز کنند. به امید صلح سر تاسی در کشور!
ترتیب کننده: عبدالاحمد (فیضی)